

PSİKOLOJİ VE FOLKLOR

Robert Ranulph MARETT*
Çev.: Didem Gülçin ERDEM**

SAV

FOLKLOR, konuya bakış açısını salt sosyoloji ile yani dışsal olanla sınırlandıramaz. Folklorun nihai hedefi, yalnızca insan ruhunun işleyişini göstermek ve açıklamak olmamakla birlikte, ilerlemesinin şu anki aşamasında dahi, psikolojik düşüncelerden vazgeçemez. Bu nedenle, kendisinden çok şey beklenen sözde etnolojik yöntem, bir psikolojik kriter kullanmak durumundadır. Bu yöntem, etnik etkinin peşi sıra olan dalgaların bıraktığı tortu dizisinde, belirli bir kompleks kültürü çözüme yolunu arayarak stratigrafik şekilde ilerler; önceki koşulların izi, arkalarında bıraktıkları, kısmen işe yaramaz kalıntılar olan enkazlarla sürülür. Fakat bu kısmî işe yaramazlık, ilgili insanların deneyimlerine atıfta bulunulmazsa nasıl ispat edilecek? İnsanların yaşamı, yalnızca dışarıdan kültür-iletişim yoluyla şekillenmez, aynı zamanda her zaman sunulanlar arasında seçim yapma yoluyla içeriden de gelişir. Dolayısıyla, dışarıdan örf ve âdetler bütünü olarak algılanan toplam, benzer bir şekilde içeriden zihinsel bir süreç olarak kavranmazsa, yaklaşım mekanik olmaya ve buna bağlı olarak ruhsuz kalmaya mahkûmdur. O hâlde folklorist –Kalıntılar nasıl ve neden hayatta kalırlar? – sorusuna odaklanarak, kalıntılara dair çalışmanın psikolojik yönüne

bakmalıdır. Böylelikle folklorist, bu toplamın, geçmişin kalıntıları olmaktan daha fazla anlamı olduğunu hemen görecektir. Söz konusu kalıntılardan, gelenekçi zihinler için güncel bir değeri vardır ve onların bu yaşamsal fonksiyonunu göz ardı etmek, folkloristin çok yakınında olan ve çalışma şansına sahip olduğu bu tarihi hareketle irtibat hâlinde olmayı yitirmesi demektir. Halk arasındaki kültür dönüşümü, eski ile yenin kombine edildiği (birleştirildiği) tüm seçim süreci, folklor araştırmasının ana hedefi hâline getirilmelidir. Dolayısıyla, folklorist, zihinsel olarak anladığı pratikte uygularken mümkün olduğu kadar tecrübe sahibi olmalıdır. Sözgelişi, kişisel olarak, yaşayan yahut yeniden canlandırılan halk danslarına, halk şarkılarına ve halk dramalarına katıldığını varsayalım. Böylece, yaban gelenekle uğraşırken görmezden gelme eğiliminde olduğumuz - sanki aynı hayatî dürtüler orada da iş başında değilmiş gibi - yeni ilgilerin baskısı altında, geleneksel temaların sürekli yeniden uyarlanamamasına dair içgörü elde edecektir. Fakat yaşayan ve değişen bir gelişim olarak folkloru ele almak, onu salt bir akışa indirgemek değildir. Aksine, zihinsel yaşamın yüzeyinin altına bakarsak ve esasen duygular yoluyla bilinçte kendilerini gösterdiği gibi dürtülerin belirli de-

* Marett, Robert Ranulph. "Psychology And Folk-Lore", Psychology And Folk-Lore:1-27, New York: The Macmillan Company, 1920.

** Pamukkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Araştırma Görevlisi, Denizli /Türkiye, dgulcine@pau.edu.tr

ğışmeyen akımlarını enine boyuna ele alırsak, insan doğası beklenmedik bir derecede muhafazakârlığı ortaya koyar. Şansa ilişkin önsezi veya büyüclük korkusu yahut inisiyasyon ritüeli ile ilişkili korkuyla karışık şaşkınlık içerisinde, eğer folklorist içe yönelen bir mizaca sahipse ve köylü ile kendi (bir gruba özgü) dilinde sohbet edebiliyorsa, el altında bulunan çalışmalarını yürütebildiği, evrensel hislerin örneklerine sahibiz demektir. Folklorik alandaki kalıntılar, bu durumda, yalnızca geçmişin yıkıntıları değil; aynı zamanda uzun vadede en iyi hayatta kalma şansına sahip, ortak insan doğamızın söz konusu eğilimlerinin bulguları niteliğindedir.

Folklor dünyamız, bir bütün olarak, oldukça durağan bir dünyadır. Dünyada meydana gelen olaylar sayısızdır ancak olgular nadirdir. Diğer bir ifadeyle, bir kişinin meşgul olabileceği çok sayıda şey sunulmaktadır, ancak bunları duyurmak için haykırarak çok az kişi vardır. Fakat bu bizim için geçici merak uyandıran bir şey olarak sayılmalıdır, çünkü birinci derecede önem atfedilen bir olayla belirginleşmektedir. Elbette, birçok cildi olan *Altın Dal (Golden Bough)*'ın üçüncü baskısını tamamlanmasından söz ediyorum. Sir James Frazer, bizden biridir. Frazer, bu topluluğun uzun zamandan beri üyesi olan, konseyde görev üstlenmiş ve fiilen başkan yardımcılığı yapmıştır. Üstelik çok yönlü yayınlarımızın tüm içeriğini elinde tutmaktadır. Ansiklopedik çalışmasında, topluluğumuzun faaliyetlerine tanıklık etmeyen hemen hemen hiçbir sayfa yoktur. Dolayısıyla onun zaferi, bizim zaferimizdir. Toplu ola-

rak onun bu büyük başarısına iştirak ederiz. Aslında bu topluluğun “dışlaşmış ruhu” olarak *Altın Dal*'ı arif etmek bana cazip geliyor. Çalışmasının ruhu, burada yüceltilmektedir ve böylelikle ebedileşmektedir; insanoğlunun tüm yaratımları arasında, böyle asil ve ölümsüz bir örnek yoktur.

Ancak şu sorulabilir: *Altın Dal* yazarının öncelikli meselesi folklordan ziyade sosyal antropoloji değil midir? Şayet herhangi biri böyle bir itirazda bulunsaydı, bu kişinin – folklorun yalnızca hayır işleri gibi evde başlamasına (samimi olarak kabul ettiğim bir doktrin) değil, herkesin iyiliği için temelli olarak evde kalmasına da inanan – folklorun “Küçük İngilizlerinden” biri olduğundan şüphelenirdim. Sir James Frazer, elbette daha iyi bir yola sahiptir. Frazer, folklor, eğer bilim olarak bir aşama kaydedecekse, açıklama yönünde salt tasvirin ötesine geçmesi gerektiğini ve insanlığın daha kaba ve uzak türlerdeki inanç ve pratikleri kavranmadığı sürece, köylülerimizin inanç uygulamalarının açıklanmasının tam olarak mümkün olmadığını görür. Bu nedenle, Mannhard dâhisinin özgül özelliklerinin şeffaf ve yoğun bir biçimde incelenmesiyle, büyük ölçüde anlamını bulmuş olduğu, Avrupa halk gelenek göreneklerinin çoğunu, çalışmalarının temeli olarak almak suretiyle, yabanılığın el değmemişliğine her türlü yolculuğu cesurca gerçekleştirmeyi üstlenir. Böylesi kapsamlı bir yöntemle, insanın evrensel niteliğiyle henüz uyumlu olduğu kanıtlanmadığı için, tamamen varsayımsal olarak kalması gereken ilkeleri doğrulayabileceğini umut etmektedir.

Hâlihazırda, çeşitli meselelerin ayrıntılarına ilişkin olarak, geçmişte kuramlarına yönelik eleştirel bir tutum benimsememe vesile olmuş olabilir; ancak gözden geçirilmesi gereken onun genel yöntemi olduğunda, Sezar'ı defnetmek yerine ona şükran duyma noktasına geldiğimi, tüm samimiyetle belirtmek isterim. Sir James Frazer'a, gerçeği gözden kaçırmadan folklorun ve onun müttefiki sosyal antropolojinin nihaî amacının insan ruhunun işleyişini göstermek ve açıklamak olduğunu beyan ettiği için teşekkür borçluyuz. Şaşmaz bir sadakatle sunduğu tarihsel yöntemlerin meşru kraliçesi psikolojidir. İnsan ruhunun işleyişi, dış koşullardan ve bilhassa sosyal gelenek veya kültür olarak bilinen olguları oluşturan belirli dış koşullardan etkilendiğinden, elbette bunu göz önünde bulundurmaya hazırdır. Böyle olmasaydı, aslında, folklor ve sosyal antropolojinin ilkel veya tam gelişmemiş zihin türü olarak özel ilgi gösterdiği insan ruhunun safhalarına ilişkin özel bir uygulamanın ayırımında bulunmak imkânsız olurdu. Yine de bu tarih, salt kültür tarihiyle, Sir James Frazer'ın hiçbir şekilde tasvip etmediği mevcut zaman diliminde moda bir kavram olan ruhun dışa dönük kabuk bağlaması veya sarmalanması olarak, hiçbir zaman tanımlanamaz. Bir kültür tarihçisi, şayet böyle birisi varsa, insan zihninin kaydedilebilir tarihinin ilk bölümünü kâğıda dökmek için başından sonuna kadar yine de kendisini kaydeder ve yolumuza ışık tutacak parlaklıkta örneğiyle, kabaktan yapılmış feneri takip etmek için biz başka bir tarafa dönersek ve materyalizmin kasvetli umutsuzluğunun girdabına

çekilmişsek, suçlanacak olan sadece kendimizdir.

Bu noktada, bu topluluğun münevver bir üyesi olan bir başka arkadaşım da böbürlenmek istiyorum. Dr. Rivers, Sosyoloji Topluğu'nun huzurunda kısa süre önce "Sosyolojide Hayatta Kalma" başlıklı harika bir bildiri sunmuştu. Sosyologun asıl görevini, "toplumsal fenomenlerin diğer toplumsal fenomenlerle korelasyonunun incelenmesi ve toplumsal hayatın gerçeklerinin toplumsal önceliklerle ilişkilendirilmesi" olarak tanımlayan Rivers: "Ancak bu yapıldığında ya da bu süreç şimdiye kadar olduğundan daha fazla ilerleme kaydettiğinde, psikolojik süreçlerle, sosyal yaşamın seyrini açıklamaya çalışmak yararlı olacak mıdır?" şeklinde devam eder. Şimdi bu pasaja ilişkin bir dipnotta, "merak duymanın ötesinde, kapsamlı bir çalışma olmadığı ve şayet insanlığın gelişimini tamamen anladysak bu çalışmaların hiçbirinin büyük bir önem arz etmediği" için, burada söz konusu psikolojik süreçlere dair çalışmayı dışlamaktan hiçbir şekilde bahsetmediğini söylemektedir. O hâlde, onun bu görüşleri, toplumsal yaşamın gidişatının açıklanmasına ilişkin psikolojiden yararlanma fikrinin, yalnızca sosyoloji düzeyinde kalınmasından memnuniyet duyulduğu müddetçe fayda sağlamayacağı anlamına gelir. Buna dair yapacak bir şeyim yok. Çünkü sosyologlardan oluşan bir topluluğa değil; bir folklorcu topluluğa hitap ediyorum. Fakat eğer, şüphelenmeye meyilli olduğum şekilde, Dr. Rivers, folklorcunun ilgi alanı ile sosyologun ilgi alanının sınırlarını belirlemeye hazırsa ve yeni emirler alana dek, psi-

kolojik düşüncelerle aralarına mesafe koyarak, kendilerini tarihin yalnızca sosyolojik veya dış yapısal bir hareketiyle sınırlandırarak olduklarında, ne türde olursa olsun, insan kültürünün kalıntıları hakkında çalışma yapan herkes için bunu şart koşarsa, bu topluluğun en korktuğu şey olan, “herkes adına birisinin empatik bir protestoyu” dile getirmesinin zamanı gelmiş demektir.

Dr. Rivers, bu savını analogi ile desteklemektedir. Bir analogi, türdeşliğe dönüşme yeteneğine sahip olmadığı müddetçe, edebî bir araçtan daha fazlasını ifade etmez ve bir şekilde bilimsel bir argümanda bulunduğu abes kaçır. Çünkü iki şey, bazı ortak yüzeysel özelliklere sahiptir. Bunlar arasında bazı benzerliklerin temelini oluşturmaya dair varsayımda bulunulmaksızın, bazı başka açılardan da birinin diğerine dönüşeceğini umut etmeye devam edemezsiniz. Dr. Rivers, emin olmak amacıyla, her ikisi de esasen tabakalaşmayla ilgilendikleri için sosyoloji ile jeolojiyi bazı yönlerden, oldukça müphem bir yönden, olgusal gerçeğin gücüne dayanarak karşılaştırmıştır. Jeologların şimdiye kadar dünyanın kabuğunu oluşturan katmanlardaki gözlemlenebilir gerçek sırayı çizmeye çalışarak çoğunlukla işe koyuldukları gibi, Dr. Rivers, sosyologun da kültür birikiminin sosyal geleneğin oluşumunda bir diğerinin üzerinde biriktiği gerçek sırayı anlamaya çalışarak işe başlaması gerektiğini savunmaktadır. Stratigrafik diziler yeterince oluşuncaya kadar, fizik ve kimya açısından jeolojinin açıklamada bulunma girişiminin ne-redeyse beyhude bir girişim olacağını

savunmuştur; bundan dolayı, analogi yoluyla, sosyolojinin durumuna ilişkin psikoloji açısından açıklamalara girişmek de aynı ölçüde nafi bir uğraştır. Çünkü sosyoloji, geçmiş koşulların kronolojik sıralamasına göre madde dizilişinin belirlenmesinde, halkın yazılı kayıtlardan yoksun olduğu durumlarda başarı elde edememiştir ve sosyolojiye ilişkin, jeolojik bir kesitin eşdeğerliğini temsil edecek hiçbir şey yoktur. Bunun, Dr. Rivers’in savının ana fikrinin makul bir yorumu olduğuna inanıyorum.

Bu savla karşılanabilecek muhtemelen birden daha fazla seçenek şu anda mevcut, ancak bunların anlaması en kolay olanı şu gibi gözük-mektedir: Bir bilim yönteminin kendi ihtisas alanının mahiyetine kendisini adapte etmesi gerektiğini, birinin yalnızca belirtmesi gerekir. Konunun bir türü, yaklaşımın yönteminden birini ve diğerlerini davet eder. Mantık, gerçeklerle bağdaştırılmalıdır; gerçekler mantıkla değil. Böylelikle yer kabuğu, kolaylıkla araştırmanın stratigrafik yöntemine katkı sunar. Bu mahiyet-teki jeolojik düşünceler, Âdem toprağa kazmayı ilk vurduğunda kendilerini onun aklına sokmuş olmalı. Diğer taraftan, az önce gördüğümüz gibi, yazılı tarihten mahrum olan yabancı, sıradan gözlemci tarafından kendisinin herhangi bir kesitten görülmesine katkı sunmaz. Sert toprak üzerinde bir kü-rek hiçbir etki bırakmaz ve işlemler ister istemez yüzeyle sınırlı kalır. Bu, bir jeologun yerin altında görünmeyen katmanlara yönelik saptamasını, yeraltından çıkardığı birkaç kaya katmanı ile desteklenen belirsiz bulgular üzerine dayandırmak zorunda olması

gibidir. Böyle bir yöntem, Dr. Rivers'a göre, ancak yemekten sonra yenen bir çeşit iştah açıcı yemek gibi işlev görmesi gereken söz konusu fiziksel teorilerin yardımı çağırılmasını zorunlu kılar. Kültürden sağ kalanlar, işte bu yüzeye çıkmış görünen kayalar gibidir. Bunlar, ilk bakışta inceleme altındaki insanların mevcut yaşamlarının parçası olduğu kadar, geleneklerinin de arta kalanıdır. Buna karşın, zeki bir teorisyenin gözünde, daha önceki yer yüzeyleri ile bir şekilde korelasyon hâlinde oldukları kabul edilir ve böyle oldukları için de, bugün fayda sağlamamaları dolayısıyla, bunların büyük bir kısmı zamanın birikimi altında tamamen silinmişlerdir. Fakat söz konusu faydasızlık ne tür bir testle sınılanır? Bu, gözlemcinin mi yoksa ilgili kişilerin mi uygunluk ve elverişlilik anlayışına göre olmalıdır? İlgili kişilerin neyin faydasız olduğuna dair algı ve hükümlerinin kendileri açısından hiçbir faydası olmadığına karar verdiniz diyelim, ki vermelisiniz de, bu durumda psikolojiyi nasıl hesaba katmayacaksınız? İlk göreviniz, sempatik içgörü yoluyla, geleneklerini değişken şekilde yararlı ve yararsız olarak ayırtırmaya çabaladıklarınızın hayatlarının mentalitesiyle ve bütün zihinsel tasarımlarıyla temasa geçmek olmamalı mıdır? Yararsızlık kriterinizi uyguladığınızda, bilmeden de olsa her zaman psikoloğu oynuyor olmuyor musunuz?

Dr Rivers, Tores Boğazı'nın batı adalarında, örnek yoluyla, annenin kardeşinin belirli bakımlardan babanın sahip olduğundan daha fazla otoriteye sahip olduğunu söyler. Böylece, yeğeni kavgaya etmeyi sonlandırma-

sını emrettiğinde, yeğeni derhal buna uyar, oysaki bu emri babası verdiğinde, genç, böyle bir durumda kesinlikle söyleneni yapmayacaktır. Dr. Rivers, dayının bu fonksiyonunun kalıntı olması gerektiğini savunur; çünkü bir çocuğun iki efendiye hizmet etmesinin istenmesi yararlı olmamakla birlikte, aksine zararlı olması muhtemeldir. Baba ile oğlu bir araya getiren şefkat ve ortak bir mesken bağı bu şekilde gevşetirse, buna bağlı olarak toplumsal düzen de sıkıntı yaşar. Dr. Rivers, bu vakayı gösterirken, kestirme yolların en vahimi olan "yüksek *priori* yolunu" seçtiği izlenimi vermektedir. Tores Boğazı'nın batı adalarının erkek çocuklarını, tanıdığı diğer çocuklara göre daha serkeş bulduğunu bize söylemiyor. Eşinin kardeşinin gerçekleştirmeye çalıştığı barış çabalarının fayda sağlamaktan ziyade zarara uğrattığı fikrine sahip bazı fevri aile reislerine ait beyanda bulunmuyor. Bunun yerine, sadece ataerkil önyargılarımıza sesleniyor. Bununla birlikte, bu kadar sıkı bir deneyci olarak Dr. Rivers, adalılar arasında yaşarken, katı bir ataerkil sisteme doğru umumiyetle yol alırken bir bilinç ya da bilinçaltının akışı eğilimine layıkıyla dikkat etmiştir. Ancak kayınbiraderin müdahale yetkisine ilişkin bu özel durumda, fark edilebilir bir kontrol gücünü çekmektedir. İfade edilmese de, faydasızlığa ilişkin dayanağının gerçek temeli böyle olmalıdır. Onun böyle bir yargıda bulunabilme hakkı, söz konusu insanların müşterek amaçlarına hükmeden eğilimi ortaya çıkarmasını sağlayacak kadar derinlikli bir çalışmaya, yani insanların ruhlarının incelenmesine dayanmalıdır. Aksi

takdirde, dünyanın bütün insanlarını tek bir ilerleme çizgisinde ilerliyor şeklinde resmeden ve sonuç olarak faydasızlığı, kendi soylu benliklerimiz tarafından işgal edilen üstün konumuza doğrudan yararı olmayan her ne ise onunla özdeşleştiren, o naif insan evrimi konseptine bağlı kalırız.

Burada, veyahut, yine karşıma Dr. Rivers'in jeoloji ile kalıntılar çalışması arasında önerilen paralelliğin yanıltıcı doğasını göstermenin bir başka basit yolu çıkmaktadır. Bu bizim, konunun metoda değil; metodun konuya tabi olması gerektiğine ilişkin eski ilkeye geri dönmemizi sağlar. Jeolojinin ve insanlık tarihinin ilgili metotları, insanlığın yaşamasına rağmen yeryüzünün ölü olduğu şeklindeki açık farktan dolayı birbirinden ayrı kutuplar olarak kalmalıdır. Fechner gibi bir filozof için, dünya, Tanrı ruhunun cisimleşmesidir ve Tanrı'yı tamamıyla ve salt bir materyal olarak varsaymanın bir gerekçesi yoktur. Bunun yerine Fechner, dünyayı kendi özel koruyucu meleşimiz olarak görmemizi isterdi. Onun düşüncesine göre, insanlar azizlerine dua ederken, biz ona dua edebiliriz. Ancak jeolog için, dünyanın fiziksel doğası, soyut bir görünüm değil; maddi bir olgu teşkil eder. En azından Demokritos'a kadar uzanan katı bilimsel görüşe göre, dünya saygın bir çöp yığınının başka bir şey değildir. Tamam, öyle olsun. Bırakalım da bilim, yeryüzünü taş çevirsin. Ancak insan, kendini kuramsal taşlaşmaya kolaylıkla bırakamaz. Felsefenin dışında, animasyon zihni ve iradesini görmezden gelmek ve insan yaşamının çeşitli tezahürlerini, dünyevi mesken açısından açıklamaya kalkmak, bilimsel

amaçlar için bile yararlı değildir. İnsanlık tarihini mekânın bir bölümü içinde çözmek, spekülâtif olarak kabul edilebilir veya edilmeyebilir. Ancak her halükarda, bu konuda ciddiyetle çalışanlar için pratik bir hareket tarzı değildir.

Bu günlerde, materyalizm bir şekilde demode olmuş ve filozofların "sert" olarak adlandırdıkları determinist güzergâhtaki yolculuğu şimdilik kullanılmayan bir odaya taşınmıştır. Ancak maneviyatı maddiyata indirgemek yerine, biçimin değişmez sertliğinin her ikisi için ortak olduğunda ısrar eden "yumuşak" bir determinizm vardır; buna göre her ikisinden birinin hareketi, mutlak bir sistem kavramıyla eşit derecede bağdaşmaz olduğundan fiziksel değişim ile amaca yönelik gelişim arasındaki fark, ihmal edilebilir olarak görülür. Nihai bir felsefenin bir parçası olarak bu doktrin, bazılarına hitap edebilir. Bu gece burada metafiziği tartışmak için bulunmuyorum ve şayet bir kişi, evrenin fosil olduğunu düşünerek huzur buluyorsa, onun çılgın olduğunu ilan etmeyeceğim. Burada ısrar ettiğim şey, bilim açısından metafiziksel önermelerde bulunmaya mesafeli davranmakta olmamız ve ayırt edilebilir niteliklerinden sonra sergiledikleri görünümlere göre olguları ele almamızdır. Ve eğer bu çalışma prensibi kabul edilecek olursa, yaban dünyayı ve yaşam merkezli insanlığı böylesi ayırt edilebilen nitelikler olarak ele almaya devam edeceğim. Bunlardan ikincisi, salt kendiliğindenlik ve iradenin içkin gücüne karşılık olarak; salt dışsal biçimde kalıplaşarak değil, içsel olarak da büyüyen; salt değişerek değil, gelişerek de ilerleyen bir görünüm arz etmektedir.

O hâlde, sosyolojinin, folklorla ilgisinin ne olduğu düşünülmektedir? Sosyolojinin kendisini, insan hayatının salt dış görünüşüyle sınırlamaya hakkı var mıdır? Böyle bir sınırlama yapmaya kesinlikle hakkı olduğunu söylüyorum. Ancak folklorun, kalınların incelenmesi konusunda, aynı sınırlı bakış açısını dayatmaya; yine aynı şekilde, bu bilim dalının gelişiminin herhangi bir aşamasında psikolojiyi dışarıda bırakmaya hakkı var mıdır? Böyle bir hakkı olmadığını söyleyebilirim. Bu noktaları çok kısaca geliştirmeme izin verin.

Kültürü veya toplumsal geleneği, dışavurumların bir dokusu olarak soyut bir biçimde, insan ruhu tarafından kendine bir zırh veya süs olarak zaman tezgâhı üzerinde dokunan birçok renge sahip bir kaftan gibi görmek oldukça meşrudur. Dahası, kendi bütünselliği içerisinde belirli amaçlar için sosyolojik olarak terimleştirilebilecek şekilde, dikkati dış giysiye çekmek gerçekten uygundur. Bu durumda, aslında, giysinin ilk başta bir önem taşıdığı kabul edilebilir; şüphesiz kültüre sahip olmayan bir insan, bölünmüş bir turptan farksızdır yani zavallıdır. Yine de folklor, giysileri giyenlerin belirlenmesindeki yanılğının ele alınmasında, sosyolojik değerlendirmelere riayet edemez. Böylesine bir öğreti, yalnızca terziler için uygun olurdu. İnsanlık tarihi, Madam Tussau'un süslü cansız model gösterisi değildir. Tepeden tırnağa amaca yönelik hareket eden bir içgüdüdür ve –kinematik olduğu gibi – folklor tarafından temsil edilmelidir. Şimdi, psikolojinin özel uğraşı, hayatın dinamik yanını vurgulamak veya diğer bir deyişle, “çevre” terimiyle kast

edilen pasif koşullardan güç almamızı sağlayan aktif koşulların altını çizmektir. Bunun nedeni, gelişme kavramının bizim için mümkün olduğuna ilişkin M. Bergson'un “gerçek süre” olarak adlandırdığı içsel olarak sahip olduğumuz deneyimlerdir. Dolayısıyla, ruhu incelemesi sebebiyle, toplumsal beden çalışmasına göre, gerçekliğin doğası ile daha yakından temas etmemizi sağladığından, bilimler hiyerarşisinde psikolojinin sosyolojiden daha üstün olduğunu ileri sürmeye devam edeceğim. Bu arada, somut olan halk bilimine ilişkin olarak, hem psikoloji hem de sosyoloji, soyut olmaları derecede, yöntemden başka bir şey olarak görülmezler. Geniş bir alanı kapsayan folklor, insanlığın tarihsel çalışmasının bütünü temsil ettiğini görerek, tek taraflılıktan uzakta kendi hâlinde kalarak, her ikisi için kalacak bir yer bulabilir ve bulmalıdır. Bu topluğun işi, halkı, kendi töre bilimi içerisinde ve yoluyla tanımaya çalışmaktır. Böylece dışarıdan bir gelenekler bütünü olarak algılanan şey, aynı zamanda zihnin bir safhası olarak iç dünyanın ürünü olarak da idrak edilebilir.

Folklor alanında, sosyoloji ve psikolojinin ideal ilişkileri hususunda belki de yeterinden fazla konuştum. Sonuçta, bu gibi konularda, büsbütün uygulamanın kendisine bakılması hiç de mantıksız değildir. Hemen elimizde bulunan çalışmanın ihtiyaçlarına göre, nihai açıklamalar konusunda önyargısız olarak sosyolog veya psikolog rolüne bürünelim. Sadece bir nokta üzerinde ısrar edeceğim: Canlılar, cansızlara ilişkin çalışmalar yoluyla elde edilen yöntemlerle değil; kendi başlarına incelenmelidir. Şayet, salt

sosyolojik bir yaklaşım, insanoğlunu bir yaşamı yokmuşçasına ele alırsa, benzer şekilde kendisinde de bir hayat olmayacaktır. Deterministik bir tutumun tarihe yönelik ezeli düşmanlığı, ölümcül bir yavanlıktır.

Psikoloji, folkloru yeni ve canlı tutmak için bize nasıl yardım edecek? Kalıntılar çalışmasına –“Kalıntılar nasıl ve niçin hayatta kaldılar?” - sorusunu yönelterek bunun yapılabileceğini öne sürdüm. Folklorlarda antikacılığın kolaylıkla abartılabileceğine inanıyorum. Medeni dünya olarak adlandırdığımız yerde bize az ya da çok yersiz olarak görünen çağdaş dünyanın garipliklerini toplayarak işe koyuluyoruz ve çağdışı kafalar, demode olmuş fikirler, her zaman yeni olduğundan gerçeği fazlasıyla göz ardı etme eğilimindeyiz. Elbette köken bilime karşı değilim. Mümkün olduğu kadarıyla, bugünün geri kalmış halklarının sunduğu sözüm ona “analojiler” yoluyla yeniden oluşturulan bir takım az ya da çok uzak geçmişe ait eskimiş kurum veya inançlara, aralarında varlığını aynen sürdüren benzer kurumlar veya inançların olduğu görülmektedir. Ancak, bunu folklorun yegâne kaygısı hâline getirmek, onu, yabancıların antropolojisine salt bir ek olarak tabi kılmak olur. Folklor, yamalı bohça hâline gelmektedir, çünkü kendi bütünlükleri içerisinde insan akli ve toplum çalışması namına hiçbir çalışma yürütmeksizin diğer bilim dallarından hazır şeyleri almaktadır. Geline bu eşitsiz durum, ancak biz folkloristler sahip olduğumuz fırsatların farkına varırsak kesinlikle çözülebilir. Şayet folklor doğru çizgide geliştirilirse, folklorun yabancıların antropolojisine öğreteceği

şeyler olduğu gibi; yabancıların antropolojisinin de folklorla öğretebileceği şeyler olduğuna inanıyorum. Bunun nasıl yapılabileceğini size göstermeye çalışayım.

İster yabancı ister uygarlaşmış olsun, insan doğası sürekli değişime tabidir. Bunun anlamı, bir şey ortaya çıkarken, diğer bir şeyin daima ortadan kaybolduğudur. Bu yasa, en gelişmiş toplumlar için olduğu kadar, geride kalmış toplumlar için de geçerlidir. Bu, kalıntıların daha geç bir uygarlığın salt yan ürünleri olmayıp insanlık tarihinin herhangi bir müteakip aşamasında ve dallanan biçimlerinde alınan temel niteliğini oluşturduğu izlenimi vermektedir. Değişim oranı, sürecin niteliğine göre değil; özel koşullara göre değişebilir. Dönüşümcülük, tarihin gerçek kuvvetidir. Hayır, bu onun gerçek ruhudur, çünkü sürekli alışveriş nesnel olarak kazanç-kayıp olarak yorumlanmamalıdır. Fakat kabul ve seçim olarak istenç açısından daha büyük bir önemle ifade edilebilir.

Kişisel deneyimlerimiz dâhilinde şayet elde mevcut değilse, tarihin devriminin anahtarını nerede arayacağız? Kendi halkımız arasında açıkça meydana geldiğinden, dönüşümcülük elbette, yabancı halkların tavırlarında anlaşılabilir şekilde görünenden, bizim için daima daha fazla anlam ifade edecektir. Bana göre, folklorcu hala gerçek işinin eşiğinde duruyor. Henüz krallığına girebilmiş değil. Bunu notlar alarak yapmasını mümkün kıladım. Ondan böyle ayrıntıları değil; halkın arasında meydana geldiği şekliyle, kültür dönüşümünün bütün süreçlerinin ayrıntılı bir biçimde açıklamasını istiyoruz. Geçmiş pahasına yeni ka-

zançların nasıl kısmen yeniden adapte olduğunu, kısmen ortadan kalktığını ya da küçüldüğünü ve hepten yok olduğunu tam olarak bize göstermesi gerekir. Kültürün oluşumunun, yozlaşmasının ve yeniden oluşumunun sosyolojisi ve daha fazlasıyla psikolojisi özellikle yazılmayı beklemektedir. Yabancılar arasında çalıştığından, kültürle temas hakkında bu günlerde çok şey duyuyoruz. Sınıf ile sınıf arasında olduğu gibi kültürel etkileşimin memleketteki halk üzerindeki etkilerini açıklamak için bugüne kadar kimse gayret gösterdi mi, örneğin yatılı okul eğitiminin köylü zihni tarafından tam anlamıyla nasıl asimile edildiğini bize açıkladı mı? Halkbilimciler bunu bizim için açıkladığında, yabancılar arasındaki kültürel etkileşimin içeriden ne anlama geldiğini bir miktar takdir etme şansına sahip olacağız. Böylesine bir süreci salt dışarıdan incelediğimiz sürece, Dr. Rivers'ın açıkça bizden yapmamızı istediği şekilde, tüm heyecanımıza rağmen, esasında yerimizde sayıyor olacağız.

Dönüşümcülük psikolojisine ilişkin çalışmanın memleketimizde nasıl başlaması gerektiğini bir örnek size göstermeme izin verin. İster yadigâr kalsın isterse yeniden ortaya çıksın, bunlar benim argümanlarım için önem arz etmektedir: Biz, hala halk oyunları, halk ezgileri ve halk dramasına sahibiz. Bunların ortaklaşa çalışılması bahsinde, özellikle eğitilmiş kişilerin bu toplamın doğasına yönelik içgörü elde etme yönteminin işin içinde olmayı gerektirdiğini (dans etmek, şarkı söylemek veya duruma göre bunları sahnelemek) keşfetmesinden sonra, son zamanlarda önemli

bir ilerleme kaydedilmiştir. Böylesi bir yöntemin, şayet hem eğitilmiş hem de entelektüel kişilersek, nispeten cahil bir köylü gibi bunları tam olarak hissetmemizi sağlayacağını söyleyecek kadar ileri gidemem. Çelişkiyi göze alarak, yine de, psikolojik amaçlar açısından, bunun başlamak için doğru bir yol olduğunu ileri sürmeye cesaret edeceğim. Geleneksel aktiviteler ve sözcükler yardımıyla yeniden oluşturulduğu kadarıyla, eşlik eden ruhsal durumdaki gerekli farklılıkların nasıl hesaba katılacağını en iyi şekilde çıkarsamak amacıyla, bir kişinin öncelikle kendisi için bu deneyimlerden fayda sağlaması gerekir. Daha sonra, benzer durumda köylünün davranışının gözlemlenmesine devam edilebilir. Daha kutsal olan ile desteklendiğinde dahi, bizim için törensel havayı yakalamak belki oldukça geçtir; çünkü nihayetinde köylülerimizin kendileri, bu törensel havayı neredeyse kaybetmişlerdir ve olsa olsa mevsimsel festivalleri geri kalanımızdan biraz daha fazla yürekten karşılarlar, biraz daha ciddiye alırlar. Bunu yaparken belki de, bazen benzer şekilde bunlara layıkıyla uyulmasının kendilerine şans getirdiğini belirsiz bir şekilde hayal ederler. Fakat bu tür halk gelenek ve göreneklerinin tabiatına bağlı olarak dönüşümcülüğün daha sonraki safhaları, folklorculuğun uygulanmasını gözler önüne serilir hale getirebilir. Örneğin, estetik motifteki bir değişimin geleneksel özellikler üzerinde anında tümüyle nüfuz edici etki ile bütün deneyim üzerindeki nihai kayıp ve kazançlarıyla, vakur bir duruşu neseli bir duruşa, karmaşıklığı sadeliğe, kabalığı inceliğe dönüştürerek, kolay-

ca eklemenebileceğini anlayacaktır. Veya bireysel sanatçının sarp yollarda kendisiyle birlikte koroyu nasıl idare edeceğini ve doğaçlama yeteneğinin nasıl inkâr edilemeyeceğini öğrenecektir. Saçma ya da yeni icat edilmiş sözcüklerle birlikte devam etme gücüne sahip olarak, konusunu, örneğin iyi bir melodi veya dramatik bir durumun anlatılması, iskartaya çıkartmak veya yenilemek için, yine, biçimin gücünün deneyimine sahip olacaktır. Bir kez daha, bir köy kutlamasının toplumsal dayanışmayı nasıl güçlendirdiğini, örneğin, büyük kavgaların çözümlenmesi için nasıl bir fırsat sağlayabileceğini veya yol hakkı gibi bazı eski imtiyazlar için, popüler bir gösteri amacına nasıl hizmet edebileceğini belirtebilir. İddia ettiğim şekilde, özellikle analiz ettiği konunun uygulamaya geçirilmesinde deneyimli de olursa, psikoloji ile ilgili bütün bu konular ve daha fazlası, İngiliz folkloru araştırmacıları tarafından gün yüzüne çıkartılacaktır.

Folklorcu, sıradan yaşamın nabız atışlarına dokunmak için, benzer koşulların varlığını öğrendiğinde, daha da ileri gitmeye cesaret edebilir. Bu nedenle, Avustralyalı yabancıların tuhaf törenlerine şahit olmak için, Profesör Baldwin Spencer'in kinematografisi sayesinde bazılarımız, yakınlarda olduğu gibi, iyi bir şansa sahip olursa, salt kitaptan öğrenilenlerin hepten iskalamaya bu kadar yakın olduğu Aborijinler'in kültür tarihindeki hareketi, o ileri doğru atılımı, yurtiçinde büyütülen sempati yardımıyla algılayamayacak mıdır? Bir şekilde fosil olarak kalmış, uzun süredir gelişimi durmuş, bir şeyi bu veya başka bir türden yabancılık olarak kabul et-

mekten daha büyük bir yanlılığı yoktur. Avustralya dansları, ezgileri ve dramalarına ilgi duyarak folklor alanında elde edilen deneyimleri kazanan birisi, dış görünüşteki farklılığa rağmen, dönüştürmenin içe dönük sürecinin aynı olduğunu görecektir. Dinsel ve estetik ilgiler arasında, geleneğe itaat etme ile doğaçlama ruh arasında, dejenere olmuş bir hususu tolere eden bir form ile yenilenmiş bir form talep eden durum arasında, benzer bir değişim ve rekabetin olduğunu fark ederiz. Kutusal dans, şekilsel olarak, dinle ilgili olmayan gece danslarıyla kutlanan bayram töreninden zar zor ayırt edilir. Geleneksel bir temayla ilgili çeşitlilerden ilham alan bir mucit, saçmalık hâline getirilmiş olmasına karşın, sözcüklerin yerlerini korur. Törenin bir türünün, başka bir tür tarafından asimilasyonu bahsinde, örneğin, totemik görkemli törenlerin yankılarının, inisiyasyon ritüeline yol açtığından ve ebedi değişim ruhunun tüm bu tezahürlerinin, kendi folklorumuzla paralelliklere sahip olduğundan ve onun yardımıyla, insan zihninde bulunan nihai kaynakların varlığından söz edilebilir.

Modern antropolojinin, yerli Avustralya'nınki gibi bir kültürün, katı ve benzer özelliklere sahip olmaktan ziyade, karmaşık hareketlerle iç içe geçmiş bir kültür olarak yorumlanmasının gerekli olduğunun pekâlâ farkında olduğunu da söylemeliyim. Fakat bu sonuç, ancak Avustralya kültürüne, ayrı bir etnolojik birikim olarak bakıldığında ve bu birikimin, katmanların gelişim sırasının nasıl ilerlediğini bize söyleyeceği katmanlara bölünmesi durumunda elde edi-

lebilir. Gerçekler, makul bir şekilde ispatlanırsa, böyle bir yöntemin faydalı olacağını inkâr etmekten şu an uzaktayım. Bununla birlikte, pek çok pratik zorluğun buralara daha yakın yerlerde, bunun verimli şekilde uygulanmasına engel teşkil ettiği görüldüğünden, Avustralya ile ilgili olarak başarısının kanıtlanması muhtemel olsa bile şüphelerim var. Bu, sözde “etnolojik yöntem”, ne için yapıldı veya folklor için yapılması muhtemel olan şey nedir? İlk etapta, etnolojik ilgi sahanızı nasıl tanımlayacaksınız? Sanırım, en azından tüm Avrupa, folklorcular tarafından karakterizasyonun özel sahası olarak görülmelidir. İkinci etapta, stratigrafik bölümlenmeler nasıl oluşturulacak? Gelenek ve göreneklerimizde yer alan çok çeşitli çağlardan kalmış olması gereken unsurların mevcut olduğunu, folklorcu genellikle düşünmüştür, ancak Bay Chambers’ın *Orta Çağ Sahnesi Tarihi* gibi böylesine çok dikkatli bir eserde de gördüğümüz üzere, belirli bir noktadan sonra, bize yardımcı olacak tarihî kayıtlar varsa bile, herhangi bir katı ardışık sırada içsel gelişmelerin ve harici birikimlerin envanterini yapmak mümkün değildir. Köylülerimizin kültürü ile ilgili olarak fiili gerileme koşullarına dair kesin herhangi bir ipucu bulmakta başarısız olmuşken - ve aynı şey daha da güçlü bir şekilde uygar olmayan kültür için de geçerli - geçmiş, şimdinin içinde yaşadığından, geçmişi ayırt etmek için kendimizi eğitmemiz gerekir. Göstermeye çalıştığım gibi bunu yapmak ancak, şimdiki öngörülmüş bir durum olarak değil; hissedilen bir hareket olarak kavramamızı sağlayan psikoloji bilimiyle mümkündür. Miras

kalan veya elde edilen dışsal özelliklerin herhangi bir miktarından çok daha fazlası anlamına gelen insanın, amacını, ruh ve irade açısından yaşam coşkusu olarak yorumlamak, eserine biraz yaşam katmayı isteyen her tarihinin amacı olmalıdır. Şu anda, bizler köylü değiliz; bu sebeple, kendimizi köylünün yaşamı içerisine dâhil etmek ve burada ortaya konulduğu şekilde, yaşam gücünün itelemesiyle, birden içgörüyü ulaşmak kolay bir iş değildir. Denemeye değer hale getirmek için, kendi gelenek ve göreneklerimize sempati duymaya çok daha yakınız. Köprü olarak köylüleri kullanarak, daha uzaktaki uygar olmayan yaşamlar için, aynı şeyi, en iyi şekilde yapalım. Folklordan yabancıların antropolojisine kadar, sosyal psikolojide tek sağlam yöntemin bu olduğuna eminim. Kimilerinin düşündüğü gibi, antropolojik usamlamanın gerçek aracı çocuk değil; köylüdür. İlk adım, kentten taşrayadır. İkinci bir adım, taşradan vahşiliğedir.

Ayrıca eklemek gerekir ki, folkloristin/halkbilimcinin gerçek işi, idrak ettiği kadarıyla, ele aldığı konunun, hareketsiz olmaktan ziyade değişen; ölü olmaktan ziyade, canlı bir konu olduğunu düşündürmektir. Fakat bu, psikolojik bir açıdan, kinematografik süreç ile sağlanan hiçbir kalıcı izlenim kümesi olmayacağı, göreceli sabitliği nedeniyle akış ölçüsü işlevi görmek için hiçbir şeyin yapılamayacağı anlamına gelmez. Aksine, insan doğası *değişmeyen tek şey değişmenin kendisidir* şeklinde ele alındığında, insanın bu konuda feryat edesi geliyor. Uygarlaşma yürüyüşü üzerine, bilindik zafer şarkılarına cevaben, insan türünün

bir şekilde ani bir mutasyon yoluyla maymunlardan koptuğunu, o zamandan beri önemli derecede kendi kendine ürediğini – çeşitliliklerinin bariz çokluğu sabit bir türe dair sonsuz dalgalanmadan çok daha fazlasını temsil eder – birinin savunması, neredeyse haklı gösterilebilirdi. Şu an bunu yapmak, çok ileri gitmek olur. Fakat bu kesinlikle, insan duygularını inceledikten sonra psikologun meylediği bir çeşit görüş tarzıdır ve bunlar dönüşlerinde (sıra kendilerine geldiğinde), Sayın M'Dougall'ın *Sosyal Psikolojiye Giriş* adlı yapıtında göstermeye çalıştığı gibi, esen her rüzgârla, dalgalar yüzeyde bir ileri bir geri sürüklenirken dahi, yeraltının derinliklerinden geliyorlarmış gibi, insan hayatının gelgit akışlarını yöneten belirli sabit dürtü akımlarının belirtisi olarak görülebilirlerdi.

O zaman folkloristten, taşra geleceğini anlattığında yüzeysel tabirlerin ve hareketlerinin arkasında saklı duyguları ihmal etmemesini isterim. Çünkü ilk bahsi geçen, salt bağlam ve atmosfere değil; çalışmak zorunda olduğu özün ta kendisine aittir. Hayati süreklilik ilkesine bağlı kalmak adına, kalben aynı Yaşlı Âdem olsa da olmasa da, elbisenin altındaki insan hakkında neredeyse hiçbir şey söylemeyen, bir dizi gösteriş ile tarihin yüzeyinde görünenlerden başka, amaçsız dalgalanma ve huzursuzluktan farklı bir şey söylediğini göstereceği gibi, insan evriminin daha doğru bir ölçüsünü sunar.

Örneğin, üzerine yapılacak daha yakın analizle, belirli kompleks koşullarca uyandırılan ham duygudan biraz daha fazlası olduğu ortaya çıka-

cak olan, sözde şans fikrini ele alalım. Her folklorcunun bildiği gibi, demode olmanın son sancılarını yaşayan törensel pratiklere eklemek alışkanlık olduğundan dolayı, şans duygusunu kırsalda çalışmak birçok fırsat sunar. Bu özel bağlamda, yaşlılığın ikinci çocukluk olduğu hususunda oldukça şüpheliyim. Bir başka deyişle, şans duygusu, dinî törenin nihai olarak sonlanması veya başlangıcı üzerinde çoğunlukla aynı biçimde hüküm sürmektedir. Dolayısıyla, yabancı yaşamın araştırmacı, hâlihazırda, belirli şeylere, eylemlere ve durumlara bağlı olduğu için iyi ya da kötü şansın malum olmasından biraz fazlasına karşılık gelen, *mana*, *tabu* ve benzeri belirsiz kavramların – erken şafak veya geciken alacakaranlığın etkisiyle – gelişmemiş ya da tam gelişmemiş olup olmadığını söylemenin neredeyse imkânsız olduğunu anlayacaktır. Sadece dışa dönük belirtileri incelemeyi değil; varlık şemalarına şansın en çok girdiği toplumsal sınıfların - çiftçiler, balıkçılar ve zorluk altında ve tehlike altından yaşayanların hepsi, mutluluğun insanlığın sahip olduğu muhtemelen en önemli nitelik olan ırksal gamsızlık fikrine en çok bağlı oların hepsi – gerçek deneyimleri dâhilinde tarif etmeyi isteyen bazı folkloristlerin bize, törensel dejenerasyon ve törensel buluşun zihinsel ifalarının psikolojik bir çalışmasını sunmasını isteyelim. Keskinlikle burada, yabaninin şans felsefesinde ilerleme ve gerileme fenomeninin ayırt edebileceği kriteri keşfetmemiz olasıdır. Çünkü dış koşulların ya insanların sefalet çekmesini ve riske girmesini gerektirerek oyuna dâhil olduğu ya da güvenlik duygusu

talebiyle, akılcı ve yasaya saygılı bir evrene karşılık gelen bir his geliştirdiği oranda, şans hissini nasıl güçlenip zayıfladığını ancak böyle sempatik içgörü yoluyla öğrenebiliriz.

Ya da başka bir örnek olarak, büyüçülük korkusunu ele alalım. Bu korku, yaşamları üzerinde büyük harflerle yazılmış olsa dahi, yabancıların arasında çalışmaya oranla, kendi aramızda daha etkin bir çalışma yürütemez miyiz? Gerçekten ne olduğuna ilişkin tezahürlerin geçerliliği kabul edilmeden önce, kök duygusu kesinlikle deneyimle kavranmalıdır. Kök duygusunun her birimizin göğüs kafesi içinde gizlendiğini ileri sürmekteyim. Eğitim, bunu belki bozmuştur fakat ortadan tamamen kaldırma konusunda başarılı olamamıştır. Kim'in hikâyede yaptığını yapabiliriz ve çarpım tablosunun yardımıyla, büyüün üzerimizdeki sakatlayıcı hissini dağıtabiliriz. Fakat akılcı olmak için gösterilen çaba, bir anlığına yerini rahatlamaya bırakırsa, resmin merkezine geri sıçramaya hazır şekilde uygarlaşmış zihnin yarı gölgesinde, eski umacılar pusuda bekler. Büyü psikolojisi evde başlıyorsa, o zaman, halkbilimci, kılavuzluk etmesi için yabaniyet araştırmacısına başvurmaya neden ihtiyaç duyar? Çünkü yabaniyet araştırmacısı, çalışmasını, bu koşullar altında yaşamının nasıl olduğuna ilişkin muazzam bir cehalet ışığında, daha basit sosyal koşullarda yürütür. Yazdığım sırada, komşuları tarafından cadı olarak tanınan bir kadının yapmış olduğu sözde büyüyle, başka bir kadını nasıl intihara sürüklediğine ilişkin, Channel Island'dan, tüm hikâyenin, sulh mahkemesinde anlatıldığı şekilde okunabileceği bir

gazete satın aldım. Öncelikle, sığırlar gizemli bir şekilde ölmüştü ve bunlar açıkça göz ardı edilmişti. Daha sonra, sahibinin ölümüne ilişkin kehanette bulunuldu ancak kâhinden geri kalanları satın almak için bir girişimde de bulunulmadı. Pek tabii, kendisi cadı olduğundan ev şeytanlarla dolmuştu. Burnunu çekerek bu yerin büyü koktuğunu beyan etti. Böylelikle, büyü tozları satın alınmalı ve pusulanın gösterdiği dört noktada bahçeye gömülmeliydi; ayrıca "şeytanlarla dolu" bir metal kutu, etraftaki şeytanları nötralize etmek için büyük ihtimalle elde edilip taşındı ve nihai olarak dans edilmesi salık verildi. Hastanın durumu, tozlar, kutular, dans ve yapılan her şeye rağmen, iyi gitmektense daha da kötüleşti ve bozulan siniri onu yatağına götürdü. Sonra kendini toparladı ve polisi haberdar etmek için ayrıldı. Daha sonrasında dahi, cadı büyüüne maruz kalmıştı; öyle ki şayet biri onu yolda zorla durdurmasa, sonsuza değin koşmaya devam edecekti. Tüm bunlar, doğduğum Şans Adaları'nda 1914 yılında cereyan etmişti. İlkel otantik deneyimler kazanmak için, antropolojik maceraların peşinde dünyayı turlamak üzereydim. Bu durumda, öyle görünüyor ki, evde oyalanmam daha iyi olabilirdi.

Başka bir örnek de, modern ve tanıdık koşullar altında gerçekleşen eski dünyada yaşanabilecek bazı deneyimler üzerine çalıştığımız zaman, hayatta kalma ve yeniden canlanma arasında ayırım yapmaya gerek duymadığımızı göstermeye hizmet edecektir. Bir kabul töreninin psikolojik mantığını anlamak istiyorsak, sırlarına hiçbir Avrupalının içine nüfuz

etmesine tamamen izin verilmediğine emin olabileceğimiz yaban ayinlerinin içselliğini belirlemeye çalışmadan önce, serbest masonların bir locasına girmeye çabalamayı – profan birisi olarak konuşuyorum – mason adayının sonraki yaşam idaresi üzerinde az ya da çok etki bırakan, mason adayını heyecanlandıran yücelik, boyun eğme ve sair hisleri bizzat tatmayı beceremez miyiz? Bu durumda, bu şekilde elde edilen bilginin neden doğrudan değerlendirilmediğine ilişkin, varlığı tam da yabanın benzer ezoterizmi üzerinde ışık seli yayan nedenler ortaya çıkabilir. Ancak bu örnek, çalışmakta olduğum husus ile ilgili olarak yine de uygundur. Bir insan geleneğini, onun hakkında içeriden biri olarak konuşabilene değin, doğrudan deneyim yoluyla veya kendini yansıtma yoluyla açıklayacak konumda değilsiniz demektir. Mevcut örneği yinelemek için, masonik ayinin kökenini belirlemiş olmak, oldukça ikincil öneme sahiptir: Bir diğeri, akabinde meydana gelirken bir özelliğin bu bölgeden nasıl ödünç alındığı noktasıdır. Gerçek tarihin her yerde olan hareketini sergilemek için, arkeolojik gevezelik yapılmadan önce, bu işlemin ruhunun yakalanması gerekir. Kısacası, adına layık bir halkbilimci olmak için, öncelikle halkın arasında kabul görmüş olmalı, içsel ve ruhsal olarak onlardan biri hâline gelmiş olmalısınız. O zaman, gerisi size sunulacaktır; geçmişle birlikte bugünün sürekliliği ortaya çıkacak; canlı sürecin duygusunu kaybetmeden geriye doğru yönelebileceksiniz; geçmiş üzerine çalışma yapan birisi olmanıza rağmen, can sıkıntısı hâline gelmeyeceksiniz.

Folklorun yaban antropolojisine aldığı kadarını veya daha fazlasını verebileceğini gösteren başka yollar da vardır. Alt kültüre sahip insanlar arasında kullanılmak üzere sağlam psikolojik ilkelere dayanan alan yöntemlerini elde etmek için, araştırmacının ilk önce yanı başındaki halk üzerine çalışma yapmaktan başka yapabileceği daha iyi bir şey yoktur. Örneğin, karakteristik köylü suskunluğu nasıl aşılmalıdır? Bayan Wright'ın enfes kitabı *Rustic Speech and Folk-lore*'da bize gösterdiği gibi, köylünün görünüşte oldukça anlaşılmaz düşüncelerini açmanın kilidi, onun kullandığı ağzın özellikleri ile haşır neşir olmaktadır. Hayır, içsel duyguları, geleneksel sözcüklere ve ifade tarzlarına bağlıdır. Bu yüzden, onun kalbinin en hassas tellerini, ancak onun konuşma biçimlerini kontrol ederek elinizde tutabilirsiniz. Daha sonra, sırlarını sizinle paylaşması için daha da kaçamak cevaplar veren yabancı ikna ederseniz, folklor avcılığının sağladığı konuşma deneyimi okulundan, daha baştan mezun olmayı becermiş olacaksınız demektir. Ve başından beri göstermeye çalıştığım gibi, folklor avcılığı, ilginç ıvır zıvırların derlemesinden çok daha fazla anlam ifade eder. Bu, halkın yaşamının çalışılması ve dostane muhabbet yoluyla onların zihin ve karakterine dair içgörü elde edilmesi anlamına gelir. Şayet, içsel olanı arayan yöntem ve mizaca sahipse, formel bilgisi yetersiz olsa bile, bir psikolog olarak sayılmaya hak kazanmıştır. Onun belgeleri, kitaplar değil; insanlar olduğundan, öğrenmenin ışığıyla değil; insanın sempatisi ve sağduyusunun ışığıyla okunacaktır.

Bu noktada, birden bire durup, kendi münasebetsiz iddialarımla dona kaldım. Halkbilimcinin gerçek kadri ve misyonuna dair bildiğim her ne varsa bana sunan ve bana öğreten kişilere, ben kim oluyorum da vaaz veriyorum. Halkın arasına karışan psikologun, salt benim hayalim olmayıp bir gerçeklik olduğunu düşünmek beni sevindiriyor; cemiyetin bireysel üyeleri, başta belirttiğim şekilde, Sir James Frazer örneğinde olduğu gibi, haklı şekilde yılın onur rütbesini hak etmiş olmasına karşın, hepimizi temsil eden bizim bu meşhur cemiyetimiz, benzer şekilde folklorun içinde çalışan birçok parlak kişiye dair örnekler sunmaktadır. Benim bu gece yapmaya kalkıştığım şey, sanırım, bir tırtılın kendi ilerleme yöntemi hakkında endişe duyması gerekmediğinden, sizin de artık endişelenmemeniz gerektiğine dair, birçoğunuz için hafife alınan ilkelere, salt soyut ve muhtemelen gereksiz şekilde, akademik bir açıklama getirmektir. Ayrıca, şimdiye kadarki asıl ilgisi yabanilerin antropolojisinin psikolojik tarafı olan birisi gibi, bu gece formüle etmeye çalıştığım şekilde, hukukun ışığı altında, incelikli tavizler yoluyla, yer ve mevkiinin önceliğiyle, ben, en azından folklor, psikolojinin her zaman dışarı dönük kişisel deneyimlerle ve daha bilindik olandan daha az bilindik olana doğru çalışması gerektiğini önerebilirim.

Folklor, ölü-diri çalışması olmadığı gibi kendisi de ölü-diri olmamalıdır. Aksine folklor, kalıntı denilende tecelli ettiği şekilde canlı yaşamın çalışmasıdır. İlk bakışta belirgin olanın aksine, kesinlikle daha derin bir manada, şimdi yaşamakta ve hayatta kalmaktadır.

Halkın yaşamı, vahşi bitki gibi, doğada kök saldı için, kendisinden fıskıran ve zamanla yorgun düşüp tekrar kendine dönen kültürlenmiş herhangi bir hayat formundan daha sert ve dayanıklıdır. Hepimizin umut etmesi gerektiği gibi, insan yaşamı salt bir süreç değil, uzun vadede gelişen ve iyileşen bir ilerleme olsa bile, büyümenin ilkesini aramamız gereken yer, halkın yaşamının kendisidir. Halkın süredilen hayatı, toplumun irsiyet plazmasında olduğu gibi oluşmaktadır. Büyük ölçüde uygarlık olarak adlandırılan mekanizmayı meydana getiren, böylelikle sosyal yapı üzerinde hareket eden etkileri, tohumsal unsurlara aktarılan ve onun kendisini dönüştürmesine neden olan dış koşullar olmadığı takdirde, daha sonraki kültürel edinimlerimiz vasat olur. Çünkü tarihin hükmünde tamamıyla geçicidir. Dolayısıyla, “Kalıntılar neden hayatta kalır?” sorusuna verilebilecek en doğru yanıt belki şudur: Hayatta kalırlar çünkü onlar, tek başlarına uzun vadede doğuştan hayatta kalma gücüne sahip olan ve halk yaşayışının sürekli yenilenen semptomlarıdır. İngiliz işçi sınıfı psikolojisine ilişkin yürütülen yeni ve güçlü bir çalışmadan bir alıntıyla kapatalım:

Üniversiteli genç adam: “Biz,” dedi... “Biz, yalnızca uygarlığın bakış açısından olaylara bakıyoruz, oysaki onlar insanlığın bakış açısından olaylara bakıyorlar.”

“İnsanlık varlığını sürdürüyor, ancak uygarlık sona ermiştir. Çünkü insanı yeterince hesaba katmayı reddediyorlar.” yanıtını verdim.